

Бугай Надія Олександрівна,
*к.е.н., доцент кафедри аудиту,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
м. Київ, Україна*

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЕКСПЕРТА-ЕКОНОМІСТА ЯК ЗАПОРУКА ЯКОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасна соціально-економічна обстановка в Україні характеризується низкою негативних явищ, серед яких особливе місце займають зростання економічної злочинності та зміна її структури. Ситуація, що склалася, натякає на важливість підвищення якості роботи експертів і правоохоронних органів. Все частіше вони стикаються з криміналізацією економічних відносин і незабезпеченістю належного контролю за фінансово-економічною діяльністю суб'єктів господарської діяльності.

Розслідування фінансово-економічних злочинів відноситься до одного з найскладніших процесів, де судовим органам, органам дізнання і слідства у встановленні обставин і справедливості у справі слугує експертна діяльність. Проведення експертиз в Україні доволі докладно регламентується чинним законодавством, яке знаходить своє закріплення у ряді законодавчих і нормативно-правових актах, таких як: Закон України «Про судову експертизу», Цивільний процесуальний кодекс України, Господарський процесуальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, «Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень» тощо. Проте, незважаючи на певну нормативну фіксацію низки положень, пов'язаних з проведенням економічної експертизи, часто залишається багато питань, одним з яких є якість проведеної експертизи. Саме це становище посилюється зниженням ефективності роботи експертів-економістів і правоохоронних органів у сфері розслідування і розкриття фінансово-економічних злочинів.

Розширення сфер легітимної господарської діяльності численних суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм і форм власності об'єктивно призводить до необхідного збільшення числа способів застосування спеціальних бухгалтерсько-облікових знань у різноманітній економічній та юридичній діяльності. Без малого всі держави світу незалежно від рівня їх розвитку зіткнулися з проблемою так званої «тіньової економіки» та криміналізації фінансової сфери. За цих структур домінують розкрадання і шахрайські операції в кредитно-фінансовій системі, на споживчому ринку та ринку цінних паперів. Внаслідок цього в нових барвах постає питання щодо правової оцінки значення бухгалтерського обліку, його інститутів та інструментів. Ставляться проблеми співвідношення господарської діяльності

суб'єкта господарювання, його обліку та оподаткування, їх правового регулювання. Економічній експертизі підлягає розробка нових методів дослідження економічної інформації і, тим самим, збагачення юридичній, бухгалтерській та експертній практиці. Спеціальні бухгалтерські пізнання широко застосовуються в кримінальному, цивільному, господарському процесах, сприяють освоєнню саме юристами методики самостійного використання бухгалтерських та інших економічних знань в практичній діяльності. Оволодіння цими знаннями дозволяє їм швидше адаптуватися в сучасних умовах, з успіхом використовувати різні методи при дослідженні документів і своєчасно виявляти шляхи незаконної діяльності, які знайшли своє віддзеркалення в бухгалтерському обліку.

Щодо Закону України «Про судову експертизу» одним з основних критеріїв, що вимагається від експерта незалежно від спеціальності, є наявність компетентності, тобто він має бути висококваліфікованим спеціалістом (відповідна вища освіта та освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче магістра (спеціаліста), авторитет у певній галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла, відповідна підготовка та отримання кваліфікації судового експерта з певної спеціальності) [1]. В даному випадку мається на увазі, що, зокрема експерт-економіст – це особа, яка здійснює свою діяльність тільки на професійній основі, яка складається з таких понять як компетенція та професіоналізм.

Компетенція експерта-економіста – це надане законодавством про призначення та проведення судової експертизи коло повноважень, прав та обов'язків експерту, а також комплекс знань теорії, методики та практики судової економічної експертизи. Професіоналізм же досягається шляхом навчання у вищому навчальному закладі освіти, досвіду роботи в даній сфері та регулярного підвищення кваліфікації.

Порушення компетенції експерта-економіста можуть мати місце у втручанні самого експерта в сторонню сферу знань або виконання ним функцій, що входять до компетенції тільки слідчого або суду. Серед таких порушень можна виокремити розгляд експертом-економістом правових питань, що відносяться до складу суб'єкту злочину або самостійне виявлення і збирання доказів шляхом отримання свідчень від обвинувачених осіб або свідків.

Щодо рівня професійної підготовки експертів, то їх атестація на право здійснення експертиз визначається Центральною експертно-кваліфікаційною комісією [2]. Наприклад, кандидат до експерта-економіста повинен не обмежуватись тільки інформаційним багажем щодо ведення бухгалтерського обліку, а й володіти знаннями з економічного аналізу, аудиту, чинного законодавства з питань судової експертизи, нормативними актами, що регулюють експертну діяльність в Україні, теоретичних основ судової експертизи, сучасних методів і методик проведення експертиз за своєю експертною спеціальністю.

Ефективність використання спеціалізованих знань і технічних засобів знаходиться в прямій залежності не тільки від своєчасного призначення експерта-економіста на будь-якій стадії провадження справи про

правопорушення, повноти і конкретності сформульованих питань, а й від того, наскільки вміло і широко представлені в оцінці обставин правопорушення дані економічної галузі пізнання, наприклад експертиза документів, а також від правильно обраної особистості експерта-економіста, визначення часу проведення експертизи, ретельності і повноти наданої інформації, яка підлягає дослідженню. В рамках посилення ефективності розслідування злочинів економічної сфери та підвищення компетентності експерта-економіста існує об'єктивна необхідність наукового забезпечення процесу створення інновацій у розвитку економічної експертизи, зокрема, шляхом використання інформаційних технологій. Незважаючи на теоретичну і практичну значимість даного напрямку дослідження, в працях вчених цьому питанню не приділяється належної уваги. Аналіз експертної практики, на жаль, вказує на дуже низьку реалізацію пропозицій та рекомендацій щодо впровадження інформаційних технологій в економічну експертизу.

Впровадження інноваційних технологій, зокрема у економічну експертизу, в ході судових процесів і розслідувань, які пов'язані з економічними злочинами, в першу чергу має бути поєднане із модернізацією організаційно-правового забезпечення, доступу суб'єктів судового процесу до інформації про експертні установи, методи і способи проведення експертизи. Сучасний експерт-економіст повинен мати у своєму арсеналі не тільки теоретичні, а й прикладні юридичні знання в області різних галузей права, в тому числі судово-економічні та економіко-криміналістичні, і, як наслідок, володіти професійними компетенціями. У їх числі, відповідно до освітніх норм з економічних спеціальностей – вміння користуватись основними положеннями та методами економічних, гуманітарних та соціальних наук при вирішенні професійних завдань; це вміння виявити, припинити, розкрити та розслідувати злочини та інші правопорушення в економічній сфері.

Список використаних джерел:

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12?find=1&text=економіст#Text> (дата звернення: 20.11.2021).
2. Про затвердження Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів : наказ М-ва фінансів України від 03.03.2015 р. № 301/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15?find=1&text=кваліфікаційн#w1_39 (дата звернення: 20.11.2021).